فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق) بهار ۱۴۰۴ ۲۲(۱) ۱۷۸-۱۵۲

فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری

صفحه ی اصلی وب سایت مجله:
www.jqe.scu.ac.ir
شاپا الکترونیکی: ۴۲۷۱-۲۷۱۷
شاپا چاپی: ۵۸۵۰-۲۰۰۸

بررسی عوامل ساختاری و محیطی بر پویایی‌های بازار درصنایع مواد غذایی و آشامیدنی ایران

افسر عازم*، غلامرضا گرای نژاد**، علیرضا دقیقی اصلی***، علی اکبر خسروی نژاد****

دانشجوی دکتری اقتصاد، گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

***استادیار گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران(نویسنده مسئول)*

****استادیار گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران*

*****استادیار گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران*

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت:۲۳اسفند ۱۴۰۰
تاریخ بازنگری:۸ مرداد ۱۴۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۶ شهریور ۱۴۰۱

طبقه‌بندیJEL: M13, L11, L26, C23

واژگان کلیدی:
تلاطم صنایع، صرفه‌های مقیاس، نرخ ورود، نرخ خروج، ساختار بازار

ارتباط با نویسنده مسئول:
ایمیل: *ariaazem@gmail.com*
0000-0003-4942-9329

آدرس پستی:
تهران، بزرگراه امام علی، شمال-بلوار ارتش شرقی محله سوهانک، دانشکده حسابداری و اقتصاد، گروه اقتصاد، کد پستی: ۱۹۵۵۸۴۷۸۸۱

اطلاعات تکمیلی:
این مقاله برگرفته از رساله دکتری خانم افسر عازم در رشته اقتصاد به راهنمایی دکتر غلامرضا گرای نژاد است که در دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی دفاع شده است.

قدردانی: از تمامی افراد و موسساتی که در انجام این تحقیق مولف را مساعدت نمودند، قدردانی می‌شود.

تضاد منافع: نویسندگان مقاله اعلام می‌کنند که در انتشار مقاله ارائه شده تضاد منافعی وجود ندارد.

منابع مالی: نویسنده‌ها هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

چکیده

هدف محوری مطالعه حاضر، بررسی پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در ایران است. برای دستیابی به این هدف، از کد چهار رقمی (ISIC) داده‌های ۱۵ صنعت فعال گروه مواد غذایی و آشامیدنی، در دوره زمانی ۱۳۹۸ - ۱۳۸۸ استفاده شده است. در کنار متغیرهای ساختار بازار؛ صرفه‌های مقیاس، نرخ ورود بنگاه به صنعت، نرخ خروج بنگاه از صنعت، نسبت تمرکز ٤ بنگاه بزرگ،... و متغیرهای محیطی؛ تولید ناخالص داخلی و تحریم، تاثیر متغیرهای نرخ ارز حقیقی، نااطمینانی نرخ ارز، تورم و نااطمینانی تورم به عنوان متغیرهای کنترلی در مدل بررسی شده‌اند. روش اندازه‌گیری متغیرهای نااطمینانی در مدل، رویکرد ناهمسانی‌واریانس شرطی اتو رگرسیو تعمیم یافته (GARCH) می‌باشد. مدل نهایی نیز به صورت اثرات ثابت و به روش حداقل مربعات تعمیم یافته (FGLS) برآورد شده است. نتایج بدست آمده حاکی از تاثیر معنی‌دار عوامل ساختاری و محیطی و مطابق با مبانی نظری و مطالعات تجربی داخلی و خارجی بر پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در طی دوره مورد بررسی است .در مجموع نتایج نشان دهنده آن است که متغیر تحریم دارای بیشترین تاثیر منفی و صرفه‌های مقیاس دارای کمترین تاثیر منفی بر پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به صنعت مواد غذایی و آشامیدنی ایران است.

ارجاع به مقاله:
عازم، افسر.، گرای نژاد، غلامرضا.، دقیقی اصلی، علیرضا و خسروی نژاد ، علی اکبر. (۱۴۰۴). ارزیابی اثر نوسانات نرخ ارز بر تورم پایه با استفاده از الگوی تصادفی ماندل فلیمینگ و تشخیص رابطه ی متقابل بین نوسانات نرخ ارز و انحرافات تورم در ایران. *فصلنامه‌ی اقتصاد مقداری (بررسی‌های اقتصادی سابق)*، ۲۲ (۱)، ۱۷۸-۱۵۲.
10.22055/jqe.2022.40257.2480

© 2025 Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

۱- مقدمه

صنایع مواد غذایی و آشامیدنی از مهم‌ترین زیر بخش‌های صنعت کشور است که بر اساس اطلاعات و آمار پایگاه اطلاع رسانی وزارت صنعت، معدن و تجارت در سال ۱۳۹۸ از ۱۳۱٦٤٥۳ نفر شاغلان بخش صنعت۲٤/۰٤ درصد اشتغال و از تعداد ۱۹۹٤۰۰ کارگاه صنعتی با اشتغال کمتر از ۵ نفر کارکن و بیش از ۱۰ نفر شاغل ۱۷/۰۷ درصد از تعداد کارگاه‌های صنعتی را به خود اختصاص داده است. سهم ارزش سرمایه‌گذاری این بخش از

سرمایه‌گذاری کل صنعت ۹۳۱ میلیون تومان معادل ۱۳/۸ درصد از ارزش سرمایه‌گذاری بخش صنعت در کشور می‌باشد آمار و اطلاعات مذکور موید نقش و جایگاه صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در بخش صنعت و اقتصاد ملی است، لیکن در طی سال‌های اخیر بخش صنایع مواد غذایی و آشامیدنی دستخوش نوسانات قابل توجهی در نرخ‌های رشد و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (توسعه و ایجاد بنگاه‌های تولیدی) بوده و این امردر صورتی است که موضوع امنیت غذایی یکی از مسایل مهم و استراتژیک بالاخص در دوران تحریم‌های اقتصادی کشور است کارایی پایین و قدرت رقابتی اندک تولیدات صنعتی نیز، علی‌رغم سهم و جایگاه بخش صنعت و زیر بخش‌های آن به عنوان محور رشد و توسعه اقتصادی است.

بر اساس مبانی نظری ورود بنگاه‌های جدید به بازار و تبدیل ایده‌های جدید به محصولات قابل عرضه در بازار، هسته اصلی رشد اقتصادی و بهره‌وری از کانال تخصیص مجدد منابع از سوی بنگاه‌های در حال افول و ورود بنگاه‌های در حال رشد به بازار است(Benedetti,Sanchez&Christensen,2017). همچنین تعیین سیاست‌های کارآفرینی به منظور تقویت رشد اقتصادی تلاشی جهت افزایش سرمایه کارآفرینی یا توان بالقوه یک اقتصاد برای ایجاد و گسترش بنگاه‌های جدید می‌باشد (Audretsch,2007).

کمپ و لوتز (۲۰۰٦)، نیز دریافتند که سازوکارهایی وجود دارد که مانع ورود بنگاه‌های جدید به بازار شده و از حصول دستاوردهای کارایی و پویایی‌های بازار ممانعت می‌نمایند(Alexandra, Barbosa ,2020) در این راستا زیگفرید و ایوانز (۱۹۹٤)، نشان دادند که عوامل گوناگونی منجر به خروج بنگاه‌ها از بازار می‌گردد(Evans, Siegfried,1994). ترک بازار به علت انتظار کاهش دائمی تقاضا یا کند شدن رشد تقاضا، عدم سودآوری و اثر جابجایی (جایگزینی بنگاه‌های جدید) توسط کارآفرینان جدید با کارآمدی بالاتر؛ از این رو بنگاه‌ها در واکنش به تغییرات شرایط بازار با ورود و خروج خود به تغییرات بازار واکنش نشان می‌دهند. خروج بنگاه‌ها در صنعت رو به افول نیز بیش از صنعت در حال رشد رخ داده و رفتارهای ضد رقابتی مانند قیمت‌گذاری تهاجمی نیز بنگاه‌ها را مجبور به خروج از بازار خواهد ساخت (OECD،۲۰۱۹).

به همین علت در این پژوهش با عنایت به نقش و جایگاه صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در اقتصاد ملی (ارزش افزوده، حجم سرمایه‌گذاری و اشتغال) حفظ و ایجاد زنجیره ارزش تولیدات صنعتی، حفظ امنیت غذایی و تعیین اثرگذاری متغیرهای کلان اقتصادی بر صنعت غذایی و آشامیدنی، پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار بر اساس کد چهار رقمی ISIC داده‌های ۱۵ صنعت فعال صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در دوره زمانی ۱۳۹۸ – ۱۳۸۸ با استفاده از متغیرهای ساختار بازار و عوامل موثر محیطی مورد بررسی قرار گرفته است تا از زاویه‌ای دیگر عوامل موثر بر ورود و خروج به صنعت مواد غذایی و آشامیدنی مورد بررسی قرارگیرد. برای دستیابی به این هدف، مقاله در پنج بخش تدوین شده است. پس از مقدمه و در بخش دوم ابتدا مبانی نظری و سپس پیشینه تحقیق معرفی خواهد شد. در بخش سوم روش پژوهش، بیان مدل و معرفی متغیرها و داده‌ها ارائه خواهد شد. و در بخش چهارم نیز تفسیر نتایج و یافته‌های مدل مورد بررسی قرار گرفته در بخش پنجم نیز جمع بندی و نتیجه‌گیری ارایه شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۲-۱- مبانی نظری

میسن[1] (۱۹۳۹) و شاگردان او جزء اولین اقتصاددانانی بودند که مکتب ساختارگرایی[2] را بنیان نهادند. میسن از میان عناصر سه گانه بازار بر اهمیت ساختار تاکید داشت. بن[3] (۱۹۵۹)، نیز پس از وی با معرفی مفهوم موانع ورود به بازار و تاثیر آن بر رفتار و عملکرد اقتصادی بنگاه‌ها بر اهمیت ساختار بازار صحه گذاشت. استیگلر[4] (۱۹٦۸)، بر اساس مکتب شیکاگو- یو.سی.ال.ای جهت علیت را از سمت عنصر عملکرد به ساختار ارزیابی و مفهوم مانع ورود [5] را با تمرکز بر هزینه‌های اضافی که بنگاه‌های تازه وارد نسبت به بنگاه‌های

[1] Mason
[2] Stecturalist
[3] Bane
[4] Stigler
[5] Barrier to Entry

موجود باید پرداخت نمایند تبیین نمود. دنیز کالتون و جفری بیرلف[6] (۱۹۹٤)، نیز هر چیزی را که مانع از کارآفرینی و ورود یک بنگاه جدید به بازار باشد را مانع ورود نامیدند.

علت و منشاء موانع ورود به بازار به دو گروه قابل تفکیک است:علل طبیعی یا غیر ارادی و علل مصنوعی یا ارادی:علل طبیعی آن دسته از عوامل هستند که به طور طبیعی و مستقل از رفتار بنگاه‌های قدیمی عمل می‌نمایند. نیاز به تجهیزات سرمایه‌ای هنگفت؛ در ارتباط با ایجاد بنگاه، صرفه‌های ناشی از مقیاس، صرفه‌های فنی و پولی، تفاوت کالا و... از جمله عوامل طبیعی و اقدامات تلافی‌جویانه و بازدارنده از طریق استفاده از قیمت و سایر امکانات در دسترس، ظرفیت مازاد به منظور تهدید بنگاه‌های بالقوه، اقدام برای کسب تسلط بر منابع استراتژیک و اساسی، هزینه‌های ارتقای فروش، عرضه کالا به بازار با دسته‌بندی و طرح‌های مختلف و...از جمله عوامل مصنوعی، ارادی و راهبردی موانع ورود به شمار می‌آیند (Khodadad. Kashi,2011:236-240). مطالعات شاپیرو و کمانی (۱۹۸۷)، نیز موید وجود تقارن معنی‌داری میان نرخ خروج و ورود بنگاه‌ها به بازار است(Shapiro, ۱۹۸۷:۲۵ khemani).

گاروال و گورت (۱۹۹٦)، نیز نشان دادند که مراحل تکاملی از چرخه عمر محصول نقش کلیدی در تعیین نرخ ورود و خروج بنگاه‌ها از بازار داشته و نرخ ورود تحت تاثیر تغییرات مربوط به نرخ پیشرفت فنی است (Gort , Agarwal۱۹۹٦).

فوتوپولوس و اسپنس (۱۹۹۸)،نیز نشان دادند که ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار با هم؛ هم‌زمانی داشته به گونه‌ای که ورود بنگاه‌های جدید منجر به خروج بنگاه‌های قدیمی خواهد شد. همچنین خروج بنگاه‌ها از بازار فضای بیشتری را برای ورود بنگاه‌های جدید به بازار ایجاد خواهد ساخت. (Fotopoulos, Spence,1998).بسلی و همیلتون (۱۹۸٤) نیز تاکید داشتند که در مسیر تکامل چرخه عمر محصول بسیاری از بنگاه‌ها به واسطه آزمون و خطا وارد بازار می‌شوند(Hamilton, Beesely,1984).

نتیجه در مطالعه کابرا (۱۹۹۷) و ویارلی (۲۰۰٤)، تحت عنوان اشتباهات ورود به علت برآورد بیش این از حد از نرخ رشد صنعت و کارایی بنگاه در بازار ذکر شده است.

---

[6] Dennis Carlton & Jeffery Perl off

آدرتش (۱۹۹۵) نیز این پدید را درب چرخان[۷] نامید (Baptista & Karaoz،۲۰۱۱).پیشینه نظری گسترده‌ای در رابطه با پویایی، پدیده تلاطم یا بهم ریختگی[۸] و شدت انتخاب بازار وجود دارد. تلاطم (نرخ ورود بعلاوه نرخ خروج) را می‌توان رویکردی جهت تکامل صنعت از طریق انتخاب بازار توسط بنگاه‌های موفق در بازار به دو روش زیر تبیین نمود:

فرآیندی که بنگاه‌های تازه وارد به بازار با موفقیت رو به رو شده و متعاقبا بنگاه‌های ضعیف را وادار به خروج از بازار از طریق جابه‌جایی[۹] می‌سازند و بنگاه‌های جدید خلاءهای ایجاد شده ناشی از خروج بنگاه‌های خارج شده از بازار را پر می‌کنند را جایگزینی [۱۰] نام گذاری کردند.

جایگزینی نیز از دو کانال زیر انجام خواهد گرفت:

ورود بنگاه‌های جدید و ورود بنگاه‌های که به واسطه آزمون و خطا وارد بازار می‌شوند خروج بنگاه‌های که کارایی خود را از دست داده و فناوری آن‌ها منسوخ شده است (Baptista & Karaoz،۲۰۱۱:۲۵۰).

ماتا و همکاران (۱۹۹۵)، نیز در مطالعه خود نشان دادند که موفقیت بنگاه‌های تازه وارد به بازار وابسته به رشد و تعدیل اندازه صنعت تا دسترسی به حداقل مقیاس کارآمد است. (Mata,Portugal,Guimaraes،۱۹۹۵:479). این نتیجه سازگار با استدلال لوکاس (۱۹۸۷)، مبنی بر وجود ارتباط مقیاس بنگاه با کارایی نسبی بنگاه است (Lucas. ,۱۹۸۷)از سوی دیگر بانچ و اسمیلی (۱۹۹۲)، نیز نشان دادند که مقیاس بهینه تولید صنایع بزرگ، ورود به صنعت را برای بنگاه‌های جدید و تازه وارد به صنعت به علت مشکلات دستیابی به کارایی عملیاتی کاهش داده و این امر بر تلاطم صنعت اثر خواهد گذاشت(Bunch , Smiley,1992).

تمرکز نیز یکی از جنبه‌ها و ابعاد مهم ساختار بازار است که بسیاری از دانشمندان در کارهای تجربی خود از این متغیر برای شناسایی ساختار بازار استفاده می‌نمایند. تحلیل

---

[7] Revolving Door
[8] Churning
[9] Displacement
[10] Replacement

تمرکز بازار زمینه مناسب برای فهم بهتر ارتباط عناصر ساختاری و عملکردی بازار را فراهم می‌آورد. با بررسی بازارها با تکیه بر این دیدگاه بهتر می‌توان علل بروز رفتارهای رقابتی و یا غیر رقابتی را تشخیص داد. علت وجود قدرت بازاری نزد یک یا چند بنگاه برتر را در بسیاری موارد با مطالعه تمرکز بازار و نکات ظریف و پیچیده مرتبط با آن می‌توان دریافت. سطح تمرکز در بازار را می‌توان از شاخص‌های مانند نسبت تمرکز n بنگاه بزرگ، معکوس تعداد بنگاه‌های بازار، هانا - کی و شاخص آنتروپی محاسبه کرد. در این راستا همچنین اشمالنسی (۱۹۸۸)، در مطالعه خود نشان داد که بر اساس مبانی نظری، یک رابطه معکوس بین تمرکز و نرخ ورود و خروج بنگاه به بازار وجود دارد (Schmalensee,1988).

۲-۲- پیشینه تحقیق

آستوریاس و همکاران (۲۰۲۱)، در کار تحقیقی خود با استفاده از داده‌های کد چهار رقمی ISIC صنعت کشورهای کره جنوبی و شیلی در سه بازه زمانی ۱۹۹۸ – ۱۹۹۵، ۲۰۰٦ - ۲۰۰۱و ۲۰۱٤ - ۲۰۰۹ نشان دادند که بخش قابل توجهی از رشد بهره‌وری کل به دلیل ورود و خروج بنگاه‌ها در طول دوره‌های رشد سریع اقتصادی در مقایسه با دوره‌های رشد آهسته اقتصادی است (Asturias, Hur,Kehoe & Ruhl, 2021.)

ایکساندرا و باربوسا (۲۰۲۰)، بر اساس اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه برداشت یکصد و شصت و هشت بنگاه از موانع ورود در کشور پرتغال را بررسی و دریافتند که موانع ساختاری و استراتژیک هر دو برای تصمیم‌گیری بنگاه‌ها مهم بوده و اثر بخشی موانع استراتژیک به ویژگی‌های ساختار بازار بستگی دارد(Alexandra , Barbosa , 2020).

ژاویت و وجوسا (۲۰۱۹)، در پژوهش خود با پرسش از ۱۰۷ مدیر اجرایی بنگاه‌های صنعتی در کشور جمهوری کوزوو به کمک الگوی اقتصاد سنجی دریافتند که استفاده از موانع ورود به بازار دارای تاثیر معنی‌داری بر سودآوری بنگاه‌های مستقر در بازار است (xhavit,Vjosa,2019).

پنگ (۲۰۱۹)، در مطالعه خود با استفاده از داده‌های بنگاه‌های اقتصادی و در چارچوب الگوی تعادل عمومی در بازه زمانی ۲۰۱۱۰ - ۱۹۹۰ نشان داد که اصلاحات ساختاری همراه با کاهش موانع ورود به بازار هم‌زمان با توسعه بخش مالی منجر به رشد کسب و

کارها و افزایش رقابت به واسطه ورود بنگاه‌های جدید به بازار در چین شده است (Peng,2019).

مک گوان و اندروز (۲۰۱٦)، به بررسی سیاست‌های خروج از بازار بنگاه‌های ورشکسته و رشد بهره وری و شناسایی راهکارهایی که از طریق آنها رشد بهره‌وری عوامل با تجدید ساختار و استفاده از منابع نایاب توسط بنگاه‌های کارآمد با اختصاص منابع از بنگاه‌های ناموفق در کشورهای OECD سرعت می‌گیرد پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشانگر آن است که به کمک نظام‌های ورشکستگی خروج بنگاه‌های ورشکسته از بازار سرعت گرفته و منابع اقتصادی آزاد شده برای تجهیز بنگاه‌های جدید مهیا خواهد شد (Mcgowan, ۲۰۱٦, Andrews).

روساد (۲۰۱۵)، در مقاله خود به بررسی موانع ورود در مقابل استراتژی رقابتی پرداختند و استدلال نمودند که مازاد سود در صنعت نتیجه رقابت نبوده بلکه به علت بهره‌مندی بنگاه‌های موجود از قدرت بازاری است و با افزایش رقابت سود اضافی از بین خواهد رفت (Rosad,2015).

مارسیو ریسیندی و همکاران (۲۰۱۵)، به کمک داده‌های کد چهار رقمی ISIC ۲۳۱ صنعت کشور برزیل در طی سال‌های ۲۰۰۵ - ۱۹۹٦ با استفاده از روش پانل پویا به بررسی ارتباط دینامیکی ورود و خروج بنگاه به صنعت پرداختند. شواهد حاکی از تاثیر رقابت مربوط به انتخاب فرآیند کارایی و خروج از صنعت است. همچنین نتایج ناهمگونی قابل توجهی را در بخش‌ها و در طول زمان نشان می‌دهد. از جمله آن که میانگین نرخ‌های ورود از ۲۳ درصد تا ۱۵/۹ درصد و میانگین نرخ خروج از ۱۹/۲ تا ۱۲/٦ درصد در حال نوسان و تغییر است(Resende,Eduardo,Zeidan,2015).

سونمز (۲۰۱۳)، در پژوهش خود نشان داد که تفاوت چشم‌گیری در احتمال بقاء بنگاه‌ها در بازار با توجه به اندازه آن‌ها جود دارد بنگاه‌های که اغلب صنعت را ترک می‌کنند. کوچک و جوان و بنگاه‌های قدیمی عموما بزرگ و با نرخ بقای بالاتری هستند. نتایج همچنین حاکی از آن است که در اوایل چرخه عمر محصول نرخ ورود بنگاه‌ها به بازار به بالاترین حد خود می‌رسد (Sönmez,۲۰۱۳).

اوزتورک و کیلیک (۲۰۱۲)، با استفاده از داده‌های کد چهار رقمی ISIC و مدل توبیت در دوره زمانی ۲۰۰۱ - ۱۹۹۵ نشان دادند که سیاست‌های کلان اقتصادی ترکیه نقش مهمی در تصمیم‌گیری برای ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار دارد(Ozturk, Kilic,2012).

باپتیستا و کارائوز (۲۰۱۱)، با استفاده از داده‌های ۳۱۹ بنگاه صنعتی در دوره زمانی ۱۹۹۳ - ۱۹۸٦ در پرتغال با استفاده از رویکرد داده‌های تابلویی با اثرات ثابت، به روش حداقل مربعات تعمیم یافته[11] در مدلی تبیین شده بر اساس چارچوب مطالعات تجربی و مبانی نظری دریافتند که ارتباط معنی‌داری میان نرخ ورود و خروج به صنعت با متغیرهای ساختار بازار و متغیر سیکل‌های تجاری به عنوان متغیر کلان اقتصادی وجود دارد(Baptista & Karaoz,2011).

محسن پور عبادالهان کوپچ و همکاران (2020)، در بررسی خود با استفاده از شاخص‌های هرفیندال - هریشمن، نسبت تمرکز K بنگاه و هانا - کی بر اساس کل تسهیلات اعطایی و کل سپرده ۱۹ بانک ایرانی در دوره زمانی ۱۳۹٦ - ۱۳۸۷ به مطالعه ساختار بازار صنعت بانکداری در ایران پرداختند. نتایج نشانگر روند کاهشی انحصار و حرکت به سمت رقابت در این بازار است(Pourabadolhan, Fallahi & Ebrahimi, 2020).

براخاصی (2019)، در مطالعه خود بر اساس داده‌های بنگاه‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به بررسی ارتباط میان موانع ورود به بازار، شدت تمرکز صنعت و تعداد بنگاه‌های فعال و اطلاعات نامتقارن در بنگاه‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداخت. یافته‌های پژوهش حاکی از وجود ارتباط معنی‌دار میان قابلیت جانشینی کالاها، اندازه بازار و موانع ورود با اطلاعات نامتقارن است (Brakhasi, 2019).

کرانی و شهیکی تاش (2017)، در پژوهش خود به اندازه‌گیری شاخص نسبت مضار هزینه‌ای[12] (CDR) و خالص درجه ورود، در بخش صنعت ایران در بازه زمانی ۱۳۸۷ - ۱۳۷٤ با استفاده از داده‌های و اطلاعات کد دو رقمی (ISIC) [13] صنعت پرداخت. نتایج مطالعه

[11] Feasible Generalized Least Squares

[12] Cost disadvantages ratio

[13] International Standard Industrial Classification

حاکی از آن است که شدت تمرکز، شدت تبلیغات، هزینه‌های تحقیق و توسعه، نرخ بازده و صرفه‌های مقیاس اثر منفی بر خالص درجه ورود بنگاه‌ها و اثر مثبت بر شاخص نسبت مضار هزینه‌ای در بازارهای صنعتی ایران دارد (Karani, Shahikitash, 2017).

خدادادکاشی و همکاران (۲۰۱٦)، در مطالعه جامع خود با استفاده از داده‌های ۱۳۱ صنعت کد چهار رقمی ISIC در طی سال‌های ۱۳۸٦ - ۱۳۷۵ نشان دادند که درصد قابل توجهی از صنایع ایران از درجه تمرکز نسبی و موانع ورود بالایی برخوردارند. همچنین درصد قابل توجهی از صنایع از صرفه‌های مقیاس برخوردار نیستند.(Khodadad. Kashi, Nourani & Gorji,2016)

خدادادکاشی و همکاران (2015)، با استفاده از داده‌های کد چهار رقمی ISIC دوره ۱۳۹۰ – ۱۳۷۰ به کمک روش داده‌های پانل به بررسی رقابت و مقایسه تطبیقی قدرت بازاری در صنعت لاستیک و پلاستیک در ایران پرداختند. نتایج مطالعه حاکی از وجود ساختار رقابت ناقص در این صنعت می‌باشد (Khodadad.Kashi , Nourani & Ground, 2015).

شهیکی تاش و همکاران (2015)، در مقاله خود به بررسی ساختار بازار، درجه قدرت بازار و ضریب تبانی در صنایع مواد غذایی و آشامیدنی بر اساس روش سازمان صنعتی نوین و با رویکرد برسناهان و لئو به کمک داده‌های کد چهار رقمی ISIC طی سال‌های ۱۳۹۰ – ۱۳۷۰ پرداختند. نتایج مطالعه حاکی از وجود شرایط غیر رقابتی برای ۱۸ صنعت از ۱۹ صنعت مورد مطالعه است. در این میان صنعت تولید روغن و چربی دارای بازار انحصار کامل است (Shahiki, Gholipour & Mohammadzadeh,2015).

جلالوند و شهیکی تاش (2014)، در مطالعه خود بر اساس داده‌های کد چهار رقمی ISIC در طی دوره ۱۳۸۷ – ۱۳۸۱ به کمک داده‌های ترکیبی دریافتند که ارتباط معنی‌داری میان حجم نسبی مالیات دریافتی از بنگاه‌های صنعتی و شاخص تمرکز، شدت موانع ورود و صرفه‌های مقیاس وجود دارد (Jalalvand, Shahiki, 2014).

سهیلی و همکاران (۲۰۱٤)، در مطالعه خود به بررسی ارتباط میان تمرکز صنعتی در ۲۲ صنعت مواد غذایی و آشامیدنی و کارایی مقیاس در ایران در سال‌های ۱۳۷٦ - ۱۳۸٦ به کمک مدل پانل با استفاده از روش 2SLS پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که

افزایش تمرکز کارایی را در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در طی دوره مورد مطالعه کاهش داده است (Soheili, Fattahi, Zabihi & Hadi ,2014).

دهقانی (2014)، در مطالعه خود با استفاده از داده‌های کد چهار رقمی ISIC در ۲۳ صنعت فعال مواد غذایی و آشامیدنی در دوره زمانی ۱۳۹۰ - ۱۳۷۹ به بررسی تاثیر هزینه تحقیق و توسعه، درجه تمرکز، هزینه تبلیغات و سودآوری بر سهم بازار در بنگاه‌های بزرگ تولیدی صنایع غذایی و آشامیدنی پرداخت. نتایج مطالعه حاکی از آن است که متغیرهای هزینه تبلیغات، هزینه تحقیق و توسعه و درجه تمرکز دارای تاثیر مثبت بر سهم بازار در دوره مورد بررسی است (Dehghani, 2014).

بررسی طیف گسترده از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که مطالعات انجام شده در رابطه با ساختار بازار اغلب به بررسی سطح تمرکز، موانع ورود، رقابت و انحصارات در بازار پرداخته‌اند و عوامل موثر محیطی در کنار عوامل ساختاری به طور هم‌زمان علارغم اهمیت و نقش عوامل محیطی بر پویایی‌های بازار و انگیزه ورود و خروج از بازار مورد بررسی قرار نگرفته است لذا با توجه به خلاء موجود در مطالعات پیشین برای نخستین بار عوامل موثر محیطی و ساختاری بر تلاطم و انگیزه‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در سطح داده‌های کد ٤ رقمی (ISIC) در طی دوره ۱۳۹۸ - ۱۳۸۸ در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفته است.

۳- روش پژوهش

۳-۱- بیان مدل

در این مقاله علاوه بر تکیه بر مبانی تئوریک و پژوهش باپتیستا و کارائوز (۲۰۱۱) از متغیرهای تاثیرگذار بر محیط اقتصاد کلان مانند نرخ تورم، نرخ ارز واقعی، نااطمینانی نرخ ارز واقعی و نااطمینانی نرخ تورم به عنوان متغیرهای کنترلی برای تصریح مدل پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به صنعت مواد غذایی و آشامیدنی به شرح رابطه (۱) استفاده شده است:

$$Ln_\overbrace{ENTRY_{it} + Ln_EXIT_{it}}^{Ln_{TURBULENCE_{it}}} = \beta_0 + \beta_1 L_l\,n_ENTRY_{it-1} + \beta_2\, L_Ln_EXIT_{it-1} + \beta_3 Ln_G_t + \beta_4 Ln_EXR_t + \beta_5 Ln_MESit + \beta_6 Ln_CR4_{it} + \beta_7 Ln_Share5_t + \beta_8 Ln_GDPR_t + \beta_9 Ln_inflationr_t + \beta_{10} Ln_garchinf_t + \beta_{12} Ln_garche_t + \beta_{11} SanctionDM_t \quad (۱)$$

که i: نشان دهنده صنعت مورد نظر بر اساس تقسیم‌بندی کد $ISIC$: ۱۵و۰۰۰و۳و۲و۱= i و T نشان دهنده زمان است.

برای محاسبه نااطمینانی نرخ ارز واقعی و نااطمینانی نرخ تورم از رویکرد الگوی واریانس ناهمسانی شرطی اتورگرسیو تعمیم یافته (GARCH) بهره گرفته‌ایم.

۲-۳- معرفی متغیرها و داده‌ها

$L_\ln_ENTRY_{it-1}$: این متغیر از فرم لگاریتم تاخیری، نسبت بنگاه‌های تازه‌وارده به صنعت i مواد غذایی و آشامیدنی در زمان t به موجودی بنگاه‌های وارده به صنعت i مواد غذایی و آشامیدنی تا سال t-1 بدست آمده است.

$L_\ln_EXIT_{it-1}$: این متغیر از فرم لگاریتم تاخیری نسبت بنگاه‌های خارج شده از صنعت i مواد غذایی و آشامیدنی در زمان t به موجودی بنگاه‌های خارج شده از صنعت i مواد غذایی و آشامیدنی تا سال t-1 بدست آمده است.

$\overbrace{Ln_ENTRY_{it} + Ln_EXIT_{it}}^{Ln_TURBULENCE_{it}}$: *لگاریتم نرخ ورود به صنعت + لگاریتم نرخ خروج از صنعت*

Ln_MESit: شاخص صرفه‌های مقیاس[14] به عنوان متغیر مانع ورود به بازار به کمک روش‌های متنوعی چون تحلیل سودآوری، روش‌های آماری از قبیل فلورنس، کومانورو

[14] Minimum efficient scale

ویلسون، روش بازمانده استیگلر، دلفی و تکنیک‌های اقتصاد سنجی قابل اندازه‌گیری است. در این مطالعه برای اندازه‌گیری صرفه‌های مقیاس از روش زیراستفاده. کرده‌ایم:

$$MESit = \sum_{j=1}^{N} \left(\frac{Aj}{nj}\right) \times \left(\frac{Aj}{A}\right) \qquad (۲)$$

N،تعداد بنگاه‌های فعال در صنعت مواد غذایی و آشامیذنی، A_j مجموع تعداد شاغلان صنعت از نوع j و n_j تعداد بنگاه‌های فعال در صنعت j و A مجموع کل شاغلان صنعت مواد غذایی و آشامیدنی است.

برای محاسبه شاخص صرفه‌های مقیاس و متغیرهای نرخ ورود به صنعت موادغذایی و آشامیدنی، نرخ خروج از صنعت موادغذایی و آشامیدنی و تلاطم از روش باپتیستا و کارائوز (۲۰۱۱) در این مطالعه استفاده شده است.(Baptista & Karaoz,2011:253-255).

Ln_CR4it:شاخص نسبت تمرکز ٤ بنگاه بزرگ به عنوان متغیر ساختار بازار، برای سنجش میزان مانع ورود اندازه‌گیری و در مدل استفاده شده است.

که در آن، ∑Xi مجموع ارزش تولید ٤ بنگاه بزرگ و X ارزش کل تولیدات صنعت مواد غذایی و آشامیدنی است. این شاخص بر اساس داده‌های اشتغال، ارزش‌افزوده و فروش بنگاه قابل اندازه‌گیری است (Khodadad, Kashi, 1998:۱۰۷-۱۰۶). در این مقاله برای محاسبه این شاخص از داده‌های اشتغال و فرم لگاریتمی شاخص استفاده شده است.

$$CR4 = \frac{\sum_{i=1}^{4} Xi}{X} \qquad (۳)$$

Ln_G:به دلیل در دسترس نبودن نرخ رشد صنعت موادغذایی و آشامیدنی بر اساس کد چهار رقمی ISIC از نرخ رشد[۱۵] سالیانه اشتغال صنعت مواد غذایی و آشامیدنی و فرم لگاریتمی به عنوان جایگزین در این مطالعه استفاده.کرده‌ایم.

Ln_Share5_t:لگاریتم شاخص سهم بنگاه‌های دارای شاغل کم‌تر از ۵ نفر به عنوان معیاری، جهت بررسی میزان تلاطم بنگاه‌های خرد در مدل استفاده شده است.

در این مدل منظور از:

$Ln_inflation$:لگاریتم نرخ تورم،

Ln_GDPR:لگاریتم تولید ناخالص داخلی واقعی،

$Ln_garchif$:لگاریتم نااطمینانی نرخ تورم،

$Ln_{garchexr}$:لگاریتم نااطمینانی نرخ ارز،

Ln_{exr} :لگاریتم نرخ ارز واقعی

$Sanction DM_t$:متغیر مجازی تحریم برای اندازه‌گیری اثر ممانعت از دسترسی به ابزار مالی سوئیفت [۱۶]در مدل به کار رفته است.

همچنین برای محاسبه نرخ ارز حقیقی RER[۱۷] نیز از رابطه زیر استفاده شده است.

$$RER = \frac{E \times cpi*}{cpi} \qquad (۴)$$

که در آن منظور از E نرخ ارز بازار آزاد، cpi*[18] شاخص قیمت مصرف کننده امریکا و cpi شاخص قیمت مصرف کننده در ایران می‌باشد.

در این پژوهش داده‌های آماری شاخص قیمت مصرف کننده امریکا از سایت WDI[19] و شاخص قیمت مصرف کننده ایران و نرخ ارز بازار آزاد برای دوره مورد بررسی از سایت بانک مرکزی استخراج شده است. قابل ذکر است داده‌ها و اطلاعات مربوط به سایر

---

[15] growth rate

[16] Interbank Financial Telecommunication Society for Worldwide

[17] Real exchange rate

[18] Consumer price index

[19] World Development Indicators

متغیرها از وزارت صنعت، معدن و تجارت و اطلاعات کارشناسان دفتر تخصصی این وزارت اخذ شده است.

از سوی دیگر با توجه به استفاده از الگوی داده‌های تابلویی در این پژوهش لزوم بررسی وجود وابستگی مقطعی در پانل با استفاده از آزمون‌های متداول بروش و پاگان[۲۰](۱۹۸۰) و پسران [۲۱] (۲۰۰٤) جهت مشخص ساختن نوع آزمون‌های مانایی متغیرهای مورد استفاده در مدل ضروری است. بهره‌گیری از ریشه واحد مورد استفاده در سری‌های زمانی برای داده‌های پانل به معنای پذیرش همگن بودن برش‌های مقطعی پانل می‌باشد. اما اگر هر برش مقطعی از پانل دارای شرایط خاص خود باشد آزمون‌های ریشه واحد باید این ناهمگنی را در نظر گیرند. آزمون‌های فیشر – دیکی فولر تعمیم یافته، لوین، لین و چو (LLC)، هریس، ایم، پسران و شین (IPS)، برتونگ، فلیپس پرون و هدری از جمله آزمون‌های مانایی در داده‌های ترکیبی هستند که در آزمون‌های LLC، هریس- تزاوالیس[۲۲] برتونگ[۲۳]، و هدری[۲٤] فرض بر آن است که فرآیندهای ریشه واحد میان مقاطع یکسان هستند اما در آزمون‌های دیگر فرض متفاوت بودن این فرآیند حاکم می‌باشد. لذا بر اساس نتیجه آزمون پسران (۲۰۰٤) در این پژوهش از آزمون‌های، فیشر – دیکی فولر تعمیم یافته، ایم، پسران و شین (IPS) برای بررسی مانایی متغیرهای توضیحی مدل و بررسی مشکل رگرسیون جعلی استفاده شده است (Baltagi , 2008).

۴- یافته‌های و نتایج

هدف محوری این پژوهش بررسی عوامل موثر محیطی و ساختاری بر پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی ایران در طی دوره زمانی ۱۳۹۸ -

[20] Breusch & Pagan
[21] Pesaran
[22] Harris- Tzavalis
[23] Breitung
[24] Hadri

۱۳۸۸ می‌باشد. در این راستا با بهره‌گیری از مدل اقتصاد سنجی الگوی داده‌های تابلویی[۲۵] و با استفاده از روش (FGLS) به بررسی پویایی‌های بازار ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار صنعت مواد غذایی و آشامیدنی پرداخته‌ایم. با توجه به الگوی داده‌های تابلویی جهت بررسی وجود وابستگی مقطعی در پانل، ابتدا آزمون پسران (۲۰۰٤) انجام و بر اساس نتایج آزمون **جدول ۱** وابستگی مقطعی در پانل با توجه به مقدار آماره آزمون، فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود وابستگی مقطعی در سطح رد شد.

جدول ۱. نتیجه آزمون وابستگی مقطعی
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 1. Cross-sectional dependence test
Source: Rerearch results

نوع آزمون	مقدار آماره آزمون	سطح معناداری(PV)
پسران (CD)	-۲/۰۸٤	۰/۰۳۷۲

جهت بررسی مانایی داده‌های آماری با توجه به نتیجه آزمون پسران و برای جلوگیری از برآورد رگرسیون جعلی از آزمون‌های ریشه واحد ایم، پسران و شین (IPS) و فیشر – دیکی فولر تعمیم یافته استفاده شده است در **جدول ۲** نتایج مانایی متغیرهای مدل به کمک آزمون‌های ریشه واحد ارائه شده‌اند. نتایج نشان می دهند که کلیه متغیرها به جز لگاریتم نااطمینانی نرخ تورم، لگاریتم نرخ ارز واقعی و لگاریتم تولید ناخالص واقعی مانا بوده و این سه متغیر نیز پس از یک مرتبه تفاضل‌گیری مانا می‌باشند.

جدول ۲. نتایج آزمون ریشه واحد
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 2. The Unit Root Test Resaltts
Source: Rerearch results

متغیر	سطح معناداری(PV)

[25] Panel data

	فیشر – دیکی فولر تعمیم یافته	آزمون ایم، پسران و شین	نتیجه آزمون
L_Ln_enter	٥٤/٩١ (٠/٠٠١٧)	-٢/٦٣ (٠/٠٠٤٣)	مانا
Ln_g	٤٧/٨٥ (٠/٠٢٠٥)	-٢/٣٥ (٠/٠٠٩٤)	مانا
Ln_trbulence	٤٧/٧٥ (٠/٠١١٤)	-٢/٢٨ (٠/٠١١٤)	مانا
L_Ln_exit	٢٤/٧٥ (٠/٠٥٣٣)	-١/٤٦ (٠/٠٧٢٤)	مانا
Ln_garcgexr	-٩/٤ (٠/٠٠٠)	١٤٥/٣ (٠/٠٠٠)	مانا
Lnexr	٢/٥٢ (١/٠٠٠)	٠/٣١٩٢ (٠/٦٣٥)	نامانا
Ln_gdpr	/٣٤٤٥ (١/٠٠٠)	٠/١٧٧٩ (٠/٥٧١)	نامانا
Ln garchif	٦/٢٤ (١/٠٠٠)	-١/٥٩ (٠/٠٥٦)	نامانا
Ln_CR4	٦٦/٢ (٠/٠٠٠)	-٤/٢ (٠/٠٠٠)	مانا
Ln_MES	١١٥/٧ (٠/٠٠٠)	-٥/٧ (٠/٠٠٠)	مانا
Lnshare5	٨٧/٤ (٠/٠٠٠)	-٤/٨ (٠/٠٠٠)	مانا
Ln_inflation	٧٥/٢٥ (٠/٠٠٠)	-٤/٤ (٠/٠٠٠)	مانا

بررسی وجود رابطه تعادلی بلندمدت بین متغیرها نیز به کمک آزمون کائو[۲۶] انجام شده است. فرضیه صفر این آزمون حاکی از عدم وجود رابطه تعادلی بلند مدت بین متغیرها در مدل است. بر اساس نتیجه آزمون **جدول ۳** فرضیه صفر رد و نتیجه آزمون نشانگر وجود رابطه تعادلی بلندمدت است.

[26] kao

جدول ۳. نتایج حاصل از آزمون کائو
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 3. Results of Kao test
Source: Rerearch results

آزمون کائو		
آماره t	سطح معناداری(PV)	
-۳/٤٦١٦	۰/۰۰۰۳	ADF

به منظور بررسی امکان استفاده از الگوی پانل با داده‌های یکپارچه از آزمون اف- لیمر استفاده شده است. رد فرضیه صفر این آزمون به معنی استفاده از روش داده‌های تابلویی و عدم رد فرضیه نشانگر استفاده از روش حداقل مربعات معمولی با داده‌های تلفیقی[۲۷] است. آزمون اف- لیمر **جدول ٤** بیانگر رد فرضیه صفر و لزوم استفاده از روش داده‌هایی تابلویی برای مدل مورد بررسی است

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون اف- لیمر
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 4. Results FLimer test
Source: Research results

t	سطح معناداری(PV)
-۲/۵۳	۰/۰۰٤٦

در این مرحله آزمون ضریب لاگرانژ(LM) بروش پاگان معیاری برای بررسی روش‌های اثرات تصادفی و اثرات تجمعی است با توجه به نتیجه آزمون **جدول ۵** دلیلی برای رد فرضیه عدم مبنی بر استفاده از مدل اثرات تجمیعی وجود ندارد

[27] Pool Data

جدول ۵. نتیجه حاصل از آزمون بروش پاگان
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 5. Results of Breusch & Pagan test
Source: Research results

	مقدار آماره	سطح معناداری(PV)	نتیجه
آزمون بروش پاگان	۰	1/۰۰۰۰ مقدار	ارجحیت اثرات تجمیعی بر اثرات تصادفی

همچنین بین دو روش تخمین داده‌های تابلویی روش اثرات ثابت[۲۸] و تصادفی[۲۹] باید یک روش انتخاب شود. لذا جهت تعیین روش برآورد از آزمون هاسمن[۳۰] در این مقاله استفاده کرده‌ایم. رد فرضیه صفر در این آزمون بیانگر استفاده از روش اثرات ثابت و عدم رد آن به معنای استفاده از روش اثرات تصادفی است. آزمون **جدول ٦** نشانگر رد فرضیه صفر و کاراتر بودن روش اثرات ثابت نسبت به اثرات تصادفی است.

جدول ۶. نتیجه حاصل از آزمون هاسمن
ماخذ: محاسبات تحقیق

Table 6. Results of Hausman test
Source: Rerearch results

آماره هاسمن	سطح معناداری(PV)	نتیجه
۹۲/۲٤	۰/۰۰۰۰	انتخاب روش اثرات ثابت

به منظور بررسی وجود خودهمبستگی و ناهمسانی‌واریانس نیز به ترتیب از آزمون‌های ولدریج و والد تعدیل شده استفاده کرده‌ایم. نتایج آزمون ناهمسانی‌واریانس و خودهمبستگی حاکی از سطح معنی‌داری کمتر از ۵ درصد است. بر اساس **جدول ۷**

[28] Fixed Effects Model
[29] Random Effects Model
[30] Hausman

فرضیه‌های صفر مبنی بر خودهمبستگی و برابری واریانس رد و وجود مشکل خودهمبستگی و ناهمسانی‌واریانس در مدل تایید می‌شود.

جدول ۷. نتایج حاصل ازآزمون ناهمسانی‌واریانس
ماخذ: محاسبات تحقیق

Table 7. Results of Heteroskedasticity test and Serial correlation test
Source: Research results

آزمون	سطح معناداری(PV)	مقدار	نتیجه
والد تعدیل شده	۰/۰۰۰۰	۱۶۳/۴۸	ناهمسانی‌واریانس وجود دارد
ولدریج	۰/۰۰۰۸	۱۸/۶۸۱	خودهمبستگی وجود دارد

براساس نتایج **جدول ۷** مبنی بر وجود مشکل ناهمسانی‌واریانس و خودهمبستگی در مدل، برآوردهای (OLS) کارا نبوده به همین علت برآورد مدل با روش(FGLS) انجام گرفت. نتایج برآورد مدل داده‌های تابلویی با اثرات ثابت به روش(FGLS) در **جدول ۸** ارائه شده است.

جدول ۸. نتایج برآورد مدل داده‌های تابلویی با اثرات ثابت به روش FGLS طی دوره ۱۳۹۸- ۱۳۸۸
مأخذ: محاسبات تحقیق

Table 8. Results of Estimating Panel Data Panel Data Model with Fixed Effects by FGLS Method2009 to 2019
Source: Rerearch results

متغیر	ضریب	Z
L_ln_enter	۰/۳۶۸	٤/٥٩ (۰/۰۰۰)
L_lnexit	۰/۰۹۹۲	۱/٦۸ (۰/۰۹۲)
Sanction	-۰/۸٦۹	٦/۰٦ (۰/۰۰۰)
Ln_MES	-۰/۰۰٦٦	-۰/۲۷ (۰/۷۸٦)
Ln_CR4	-۰/۰۳۸	-۰/۹٥ (۰/۳٤٥)

Lnshare5	۲٦/۷۹	٤/٤۷ (۰/۰۰۰)
Ln-garchif	-۰/۵۱۳	-۳/۰۷ (۰/۰۰۲)
Ln_gdpr	٤/۵۱	۳/۷۷ (۰/۰۰۰)
Ln_inflation	-۱/۵۱	-۷/۳۵ (۰/۰۰۰)
Ln_g	۰/۵٦٦	۲/۵۲ (۰/۰۱۲)
Ln_garcgexr	۱/۷۹	۱/۵٦ (۰/۱۱۹)
Ln-exr	۳/۰۳	۵/۷۷ (۰/۰۰۰)

ضرایب بدست آمده برای نرخ ورود بنگاه‌ها به بازار صنایع مواد غدایی و آشامیدنی و نرخ خروج بنگاه‌ها از بازار سازگار با مبانی تئوریک و دارای تاثیر مثبت و معنی‌دار بر میزان تلاطم و پویایی‌های بازار صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در دوره مورد بررسی است. ضریب شاخص صرفه‌های مقیاس به عنوان معیاری برای سنجش مانع ورود به بازار نیز سازگار با مبانی تئوریک و دارای تاثیر منفی و معنی‌دار بر تلاطم و پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار صنایع مواد غذایی و آشامیدنی است. مقدار ضریب بدست آمده برای این شاخص به میزان (۰/۰۰٦٦-) نشانگر عدم بهره‌مندی صنعت مواد غذایی و آشامیدنی کشور از مزایایی صرفه‌های مقیاس است. نتیجه بدست آمده در این بررسی در راستای نتیجه مطالعه فیض پور و همکاران (۱۳۹۲)، مبنی بر فعالیت بیش از ۹۰ درصد بنگاه‌های صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در اندازه کم‌تر از صرفه‌های مقیاس است (Faizepour,Lotfi & Emami 2013,). ضریب بدست آمده برای متغیر سهم بنگاه‌های دارای شاغل زیر ۵ نفر کارکن نیز مثبت و معنی‌دار است. که نشان دهنده تاثیر مثبت این متغیر بر میزان تلاطم و پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در دوره زمانی مورد مطالعه است. ضریب نسبت ٤ بنگاه بزرگ صنعت غذایی و آشامیدنی نیز به عنوان شاخصی برای

اندازه‌گیری تمرکز و انحصار در این بازار منفی و معنی‌دار و سازگار با مبانی تئوریک و مطالعات تجربی داخلی و خارجی است. ضرایب مربوط به متغیرهای نرخ تورم و نااطمینانی نرخ تورم به عنوان متغیرهای کنترلی در مدل نیز دارای تاثیر منفی و معنی‌دار بر تلاطم و پویایی‌های ورود و خروج به بازار صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در دوره مورد بررسی است.که نتایج بدست آمده در راستای نتیجه مطالعه پیرپور و همکاران (۱۴۰۳) مبنی بر آسیب های قابل توجه تورم و نااطمینانی بر رشد در اقتصاد است.ضرایب بدست آمده برای نرخ ارز واقعی و نااطمینانی نرخ ارز نیز به عنوان متغیرهای کنترلی در مدل دارای اثر مثبت و معنی‌دار بر پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها و تلاطم و شدت انتخاب در بازار صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در دوره مورد بررسی است. همچنین ضریب متغیر رشد صنعت نیز سازگار با مبانی تئوریک و یافته‌های مطالعات تجربی دارای تاثیر مثبت و معنی‌دار بر تلاطم صنایع مواد غذایی و آشامیدنی در دوره مورد مطالعه می‌باشد. ضریب متغیر تحریم نیز دارای تاثیر منفی و معنی‌دار بر پویایی‌های ورود و خروج به بازار صنایع موادغذایی و آشامیدنی است. ضریب متغیر تولید ناخالص داخلی حقیقی به عنوان متغیر کلان در مدل نیز دارای تاثیر مثبت و معنی‌دار بر سطح تلاطم بازار در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در دوره زمانی مورد بررسی است.

۵- جمع بندی و نتیجه‌گیری

هدف غایی این مطالعه، بررسی عوامل ساختاری و محیطی بر پویایی‌های بازار در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در ایران در دوره ۱۳۹۸ - ۱۳۸۸ با استفاده از داده‌های ترکیبی است. در این پژوهش علاوه بر متغیرهای ساختار بازار از متغیرهای کلان اقتصادی و متغیرهای کنترلی نرخ تورم، نااطمینانی نرخ تورم، نرخ ارز واقعی و نااطمینانی نرخ ارز واقعی برای بیان عوامل تاثیرگذار محیطی بر تصمیمات سرمایه‌گذاری در بخش صنعت مواد غذایی و آشامیدنی و پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به بازار به منظور ایجاد تصویر شفاف از انگیزه‌های شدت انتخاب در بازار و سیر تکاملی صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در ایران استفاده شده است. نتیجه مدل برآوردی در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی نشانگر تاثیر معنی‌دار و سازگار با مبانی تئوریک و یافته‌های مطالعات تجربی در رابطه با متغیرهای

ساختار بازار در کنار متغیرهای محیطی و کنترلی بر تلاطم و پویایی‌های بازار در این صنعت در طی دوره مورد بررسی است.در این پژوهش با توجه به ضریب برآوردی متغیر صرفه‌های مقیاس می‌توان اذعان داشت که به علت کوچک بودن بازار اقتصاد ایران و الگوی مصرف و سطح درآمد خانوارها، صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در کشور از مزایایی صرفه‌های مقیاس برخوردار نمی‌باشد. ضریب مثبت و معنی‌دار متغیر نرخ ارز واقعی و نااطمینانی نرخ ارز به عنوان متغیرهای کنترلی در مدل برآوردی نیز موید نقش موثر متغیر نرخ ارز واقعی و متغیر نااطمینانی نرخ ارز بر انگیزه‌های شدت انتخاب و ایجاد تلاطم و نوسان در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در طی دوره مورد بررسی است. همچنین ضریب منفی متغیر تحریم که در این مطالعه، عدم دسترسی بنگاه‌های صنعتی مواد غذایی و آشامیدنی به ابزار مالی سوئیفت برای انجام مبادلات تجاری جهت تامین مواد اولیه مورد نیاز صنعت مواد غذایی و آشامیدنی کشور است به صورت مانع جدی در برابر انتفاع صنعت مورد نظر از مزایایی شدت انتخاب و پویایی‌های ورود و خروج بنگاه‌ها به صنعت که زمینه‌ساز رقابت‌پذیری و گسترش بازارهای صنعت مواد غذایی و آشامیدنی کشور می‌باشد عمل کرده است. لذا بر اساس نتایج مطالعه پیشنهاد می‌شود با توجه به نقش عوامل محیطی در میزان تلاطم در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی در راستای بهبود فضای کسب و کار و ایجاد فضای اقتصادی قابل پیش‌بینی برای فعالین اقتصادی حوزه صنایع مواد غذایی و آشامیدنی برنامه‌های عملیاتی کارا در جهت کاهش و کنترل نرخ تورم، ثبات و پیش‌بینی پذیری نرخ ارز و برطرف نمودن تحریم‌ها در دستور کار حاکمیت قرار گیرد. همچنین توسعه مراودات تجاری با کشورهای همسایه در راستای استفاده از ظرفیت بازارهای خارجی کشورهای همسایه به منظور انتفاع از مزایایی صرفه‌های اقتصادی در صنعت مواد غذایی و آشامیدنی پیشنهاد می‌گردد.

Acknowledgments: Acknowledgments may be made to individuals or institutions that have made an important contribution.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Funding: The authors received no financial suort for the research, authorship, and publication of this article.

Reference

Asturias, J. Hur, S. Kehoe, T. & Ruhl, K. (2021). Firm Entry and Exit And Aggregate Growth.*NBERWorking paper series* 23202.

Alexandra, C. & Barbosa, N. (2020). Barriers to Entry, An Empirical Assessment of Portuguese Firm perceptions. *uropean Research on Management and Business Economics, 26*, 55.

Agarwal, R. & Gort, M. (1996). The Evolution of Markets and Entry, Exit and Survival of Firm.*The Review of Economics and Statistics,78* (3), 489 - 498.

Audretsch, D. B. (2007). Entrepreneurship Capital and Economic Growth. *Oxford Review of Economic policy, 23* (1), 63 - 78.

Baptista, R. & Karaoz, M. (2011). Turbulence in Growing and Declining Industries. *Small Business Economics, 36*, 249 - 270.

altagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. England, John Wiley & Sons, Third edition, West Sussex.

Benedetti, C. & Sanchez, M. Christensen, P. (2017). Entry an ssessment using quest Publications office of the European union , Luxembourg. doi, 10.2760/722488, JRC108932.

Beesley, M. E. & Hamilton, R. T. (1984). Small Firms Seeded Role and the Concept of Turbulence. *Journal of Industrial Economics, 33*(2), 217 – 231.

Bunch, D. & Smiley, R. (1992). Who deters entry? Evidence on the use of strategic entry deterrents. *view of Economics and Statistics,74*, 509 - 521.

Brakhasi, T. (2019). Relationship between competitive product markets (barriers to market entry, intensity of industry concentration and number of active firms) and asymmetric information in companies listed on the Tehran Stock Exchange. Fourth National Conference on Economics, Management and Accounting, Ahvaz.[in Persian]

Dehghani, A. (2014). Investigating the factors affecting market share, a case study of large food and beverage industries. Journal of Agricultural Economics and Development, 3 (28), 271.- 260. [in Persian]

Fotopoulos, G. & Spence, N. (1998). Entry and Exit from Manufacturing industries, Symmetry, Turbulence and Simultaneity – Some Empirical Evidence from Greek Manufacturing Industries, 1982-1988. Applied Economics, 30, 245 - 262.

Faizpour, M.; Lotfi, A. & Emami. M.M. (2013). The optimal size of production in the food and beverage industry and its changes during the second, third and fourth development plans. Journal of Food Industry Research, 23(1). [in Persian]

Islami, X. (2019). Barriers hindering the entry of new firms to the competitive market and profitability of incumbents. Journal of Contemporary Management Issues , 2, 121 - 143.

Jalalvand, V. & Shahiki. T, M. (2014). Investigating the relationship between the relative volume of taxes received from Iranian industrial enterprises and structural elements of the market with the aim of reforming the tax system based on panel data. Journal of Taxation, 22, 137 – 111.[in Persian]

Khodadad. K, F, Nourani. A, S & Ground, K. (2015). Comparative comparison of monopoly power in rubber and plastics industry in Iran. Journal of Applied Theories of Economics, 2 (3), 48- 37.[in Persian]

Khodadad. K. F. (1998). Market structure and performance Theory and its application in industry, Tehran, Publications of the Institute of Business Studies and Research. [in Persian]

Khodadad K. F. Nourani A, S. & Ishaqi G, M. (2016). Competition size, monopoly and behavioral pattern in Iran's industrial sector using a non-structural approach. Quarterly Journal of Business Research, Winter 2016, 1 – 29.[in Persian]

Khodadad K.F., Nourani A.S. & Ground, K. (2015). Comparative comparison of monopoly power in rubber and plastics industry in Iran. *Journal of Applied Theories of Economics*, *2* (3), 48- 37. [in Persian]

Khodadad. K,F. (2011). *Industrial economics (theory and application).* Tehran, Samat Publications, first edition. [in Persian]

Karani, A,R. & Shahikitash, M, N. (2017). Entry and exit of firms and assessment of the severity of barriers to entry in the industrial sector

based on industry theory. Q*uarterly Journal of Economic Research and Policy, 82* (25), 110-79. [in Persian]

Lutz, C. & Kemp, R.. (2006). Perceived Barriers to Entry, Are There any Differences Between Small, Medium-Sized and Large Companies? *International Journal of Entrepreneurship and Small Business, 3*(5), 538 - 553.

Mata, J. Portugal, P. Guimaraes, P. (1995).The survival of new plants, Start-up conditions and post-entry evolution. *International Journal of Industrial Organization , 13*, 459 – 482.

Mcgowan, A.A. & Andrews, D. (2016). Insolvency Regimes and Productivity Growth, A Framework for Analysis, ECO/WKP. 33 OECD. (2019). Barriers to Exit Background Note. 1 - 42.

Ozturk,S. & Kilic, D. (2012). Patterns and Determinants of Entry and Exit in Turkish Manufacturing Industries. *International Journal of Arts and Commerce*,*5* (1).

Peng, Q.(2019). Financial frictions, Entry and growth, Astudy of China. *Reviow of Economic Dynamics*, 34, 267-282.

Pirpour, H. and Samsami Mazrae Akhoond, H. (2024). Evaluating the impact of exchange rate fluctuations on core inflation using the Mandel-Fleming stochastic model and identifying the mutual relationship between exchange rate fluctuations and inflation deviations in Iran. *Quarterly Journal of Quantitative Economics (JQE)*, (Article in Press), -. doi, 10.22055/jqe.2024.45713.2599 [in Persian]

Pourabadolhan K, M, Fallahi, F. & Ebrahimi H. (2020). Evaluating the market structure in the banking industry in Iran. *Journal of Industrial Economics Research, 13* (4), 11- 26. [in Persian]

Rosado, C. A. (2015). Barriers to entry vs, Competitive Strategy. *Cuadernos de Estudios Emperesariales, 25*, 67 - 86.

Resende, M. Ribeire, E. Zeidan, R. (2015).Dynamic Entry and Exit Linkages in the Brazilian Manufactureing Industry, An Econometric Invesstigation. I*nternational Journal of Entrepreneurship and Small Business, 3*(22), 1-21.

Resende, M, Eduardo, P & Zeidan, R. (2015). Dynamic Entry and Exit Linkages in the Brazilian Manufacturing Industry, An Econometric Investigation. *International Journal of the Economics of Business*.

Shapiro, D. & Khemani, R. S. (1987). The Determinants of Entry and Exit Reconsidered. *International Journal of Industrial organization*, 5, 15 – 23.

Sönmez, A. (2013). Firm Entry Survival, and Exit. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, *9*(2), 160 - 167.

Schmalensee, R. (1988). Industrial Economics, An overview. *Economic Journal*, *98*, 643 – 681

Shahikitash, M. , Gholipoorbolasi, E. and Mohammadzadeh, A. (2015). Investigating Food and Beverage Industry Market Structure and Market Power Based on Leo and Bresnahan's Approach. *Journal of Agricultural Economics & Development*, *29*(2), 204-215. doi: 10.22067/jead2.v0i0.44819 [in Persian]

Soheili, K., Fattahi, Sh., Zabihidan, M.S., & Hadizadegan, M.. (2014). The Relationship Between Efficiency and Industrial Concentration of Food and Beverage Industries in Iran. *Economic Modelling*, 8(3 (27)), 37-51. Sid. Https://Sid.Ir/Paper/176152/En [in Persian]